

Is jouw school klaar voor informeel leren?

Doorheen de driejarige opleiding Banaba Schoolontwikkeling is Marjan Schets zich gaan verdiepen in collegiale visitatie als middel voor informeel leren.

Marjan Schets

Leerkracht wiskunde / coördinator
2de graad SO
Heilig-Hart & College Halle

Dit praktijkverhaal speelt zich af in het Heilig-Hart & College, een secundaire school in het hartje van Halle met ongeveer 2000 leerlingen die er les volgen in een ASO, TSO of BSO richting. Dagelijks staan 270 leerkrachten voor hen klaar waaronder gemiddeld een 50-tal starters.

Waarom koos je collegiale visitatie als onderwerp voor je praktijkonderzoek?

Marjan: “In onze school is collegiale visitatie reeds jaren een onderdeel van de driejarige aanvangsbegeleiding voor onze starters. zo gaan ze o.a. een les observeren bij een (vak) collega, eentje in een ‘moeilijke’ klas, eentje ‘op een ander’, Hoewel deze werkwijze naar mijn gevoel veel voordelen heeft, stopt het visiteren meestal na het aanvangstraject. Dit onderzoek gaf me de kans om na te gaan of mijn vermoeden klopt met de realiteit en waarom het niet meer toegang krijgt bij de meer ervaren leerkrachten.”

Hoe begin je aan zo een onderzoek en welke stappen heb je hiervoor genomen?

Marjan: “In het eerste jaar van mijn opleiding heb ik bij een deel van de starters d.m.v. een enquête onderzoek gedaan naar de effecten van collegiale visitatie. Andere starters werden geobserveerd bij de nabespreking van hun visitaties. Uit de enquêtes en de nabespreking kwamen een aantal voordelen, maar ook een aantal nadelen naar boven (fig. 2). Tegelijk heb ik ook afgetoetst of

de visitaties voldoen aan de voorwaarden om het rendement ervan te optimaliseren (fig. 4).

In het tweede jaar heb ik vervolgens een professionaliseringstraject (fig. 3) ontworpen en opgezet om van collegiale visitatie een succesverhaal te maken. Dit gebeurde in het kader van de onderwijsvernieuwing van het secundair onderwijs. Leerkrachten van de eerste graad secundair gingen visiteren bij hun collega’s van de lagere school met de focus op binnenklasdifferentiatie.

Onze leerkrachten van het secundair voelden een duidelijke noodzaak voor professionalisering op vlak van binnenklasdifferentiatie. Om het doel goed voor ogen te kunnen houden tijdens de visitaties naar de basisscholen, werd een kijkwijzer ontwikkeld en gebruikt.

In mijn laatste jaar heb ik de focus van mijn praktijkonderzoek uiteindelijk verschoven naar het waarom al dan niet je deur openzetten voor je collega’s. Ik dook opnieuw de literatuur in en zocht een antwoord op een aantal nieuwe onderzoeksvragen (fig. 1).

fig. 1: Onderzoeksvragen ^{6&7}

Collegiale visitatie: mijn collega's weten waarom!

In wat voor wereld leven wij toch!

De voorbije jaren is levenslang leren meer en meer in de belangstelling gekomen, ook in het onderwijs. Is de basisopleiding voor leerkrachten dan onvoldoende?

Marjan: "In een steeds sneller veranderende wereld waar duurzaamheid centraal staat is het onze taak om leerlingen voor te bereiden op hun latere leef- en werksituatie. Deze kenmerkt zich door zijn steeds groeiende onvoorspelbaarheid en complexiteit en impliceren een aantal nieuwe 21ste-eeuwse vaardigheden."

Van leerkrachten wordt verwacht dat zij kennis, vaardigheden en attitudes ontwikkelen bij leerlingen voor een toekomst die nog niet goed te voorzien is, steeds sneller verandert en een steeds hoger tempo van aanpassing van mensen verwacht.

Moeten wij ons in deze snel veranderende wereld als leerkracht dan niet volgende vragen stellen: Is dit nog wel de manier van lesgeven? Is dit nog wel de manier waarop we een nieuwe generatie moeten voorbereiden?

Elke eeuw heeft haar eigen onderwijs nodig. Het onderwijs van de 21ste-eeuw moet duurzaam onderwijs worden, waarin:

- geen talent verloren gaat: onderwijs moet optimaal werken voor elke leerling, ongeacht zijn of haar achtergrond.
- energie voor leren hernieuwd wordt: de energie die leerlingen en studenten investeren in onderwijs moet maximaal omgezet worden in leren en ontwikkeling, wat op haar beurt nieuwe energie voor leren oplevert.
- cruciale competenties worden ontwikkeld: leerlingen ontwikkelen de competenties die cruciaal zijn voor hun toekomstig leven en voor de toekomst van de planeet.

Prof. Kris Van den Branden - Centrum Taal en Onderwijs en lerarenopleider (KULeuven)

Fragment uit het boek: Onderwijs voor de 21ste eeuw: Een boek voor leerkrachten en ouders⁹.

Leerkrachten voelen de groeiende noodzaak aan levenslang leren en dit wordt nog eens bevestigd in het laatste Talis onderzoek¹²: de formele opleiding is de basis, levenslang leren is noodzakelijk."

Praktijkonderzoek 2017-2018: “Welke effecten ervaren beginnende leerkrachten die aan ‘collegiale visitatie’ doen?” door Marjan Schets

Collegiale visitatie, zoals hier gebruikt, houdt in dat collega’s bij elkaar op ‘visite’ gaan om elkaars manier van werken te observeren met als doel dat beide partijen er uit leren. (Van Petegem & Cautreels, 2011)

Uit het onderzoek kwamen een aantal voordelen naar boven die nu ook hun nut kunnen bewijzen:

- Het eigen functioneren verbeteren.
- Het proces effectiever maken.
- Feedback: positieve invloed op het zelfvertrouwen, gedrag en vaardigheden van de leerkracht. Feedback speelt een belangrijke rol bij leren.
- Het doorgeven van vaardigheden van ervaren leerkrachten aan minder ervaren collega’s door collegiale visitatie heeft meer effect op de effectiviteit van de leerkracht dan een vorm van formeel leren. Collegiale visitatie wordt gezien als een vorm van informeel leren. (Van den Dungen en Smit 2010)
- Leerkrachten gaan vaardigheden en strategieën wel transformeren naar de lespraktijk als ze bijgestuurd worden in een ware context.
- Het leren door interactie tussen leerkrachten kan ervoor zorgen dat het leerpotentieel van een leerkracht vergroot. Dit naar analogie met de zone van de naaste ontwikkeling van Vygotsky. Door ervaringen te voorzien die zich in de zone van naaste ontwikkeling bevinden, wordt het leervermogen gestimuleerd en bevorderd.
- Collegiale visitatie is een goedkope manier van professionalisering: er is geen nood aan dure nascholingen op verplaatsing en dat is, in tijden van besparingen in het onderwijs, een extra troef.

De nadelen die werden opgemerkt, kunnen voor een groot deel voorkomen worden:

Nadeel	Handeling ter voorkoming
Collegiale visitatie gebeurt vaak ongecoördineerd en vanuit een buikgevoel.	Leerkrachten hoeven de organisatie van de visitatie niet op hun schouders te nemen, dit wordt voor hen gedaan.
Wanneer leerkrachten enkele jaren alleen voor de klas staan, ervaren ze een ongemakkelijk gevoel als er iemand komt observeren.	Leerkrachten bij wie geobserveerd wordt, doen dit op vrijwillige basis.
De leerkracht kan het concept collegiale visitatie niet relevant vinden wanneer hij/zij geen verbanden legt met het eigen functioneren.	De visiterende leerkracht doet dit op vrijwillige basis.
Het observeren van collega’s past niet in het werkrooster.	De visiterende leerkracht kan/mag lesvrij gemaakt worden.
Er wordt geen tijd voorzien voor de analyse en het geven van de feedback.	Na de visitatie volgt een korte (verduidelijkende) nabespreking met de gevisiteerde leerkracht.
Er is weinig of geen betrokkenheid bij de besluitvorming omtrent de collegiale visitatie.	Als alle visitaties afgewerkt zijn, krijgen de leerkrachten de kans om de resultaten van hun observaties en gesprekken hierover samen te leggen en hierover samen te reflecteren.

fig. 2: Voor- en nadelen van collegiale visitatie

fig. 3: Stappenplan voor een geslaagde collegiale visitatie

Kan collegiale visitatie de traditionele nascholingen vervangen of zie je dit als een aanvulling?

Marjan: “Voor hun professionele ontwikkeling is bij leerkrachten het volgen van cursussen en/of studiedagen of het lezen van vakliteratuur nog steeds het meest populair, terwijl het leren van je collega’s, het informeel leren, veel (meer) oplevert³.”

Is informeel leren dan de toekomst?

Marjan: “In een steeds sneller veranderende wereld komt de noodzaak van levenslang leren meer en meer op de voorgrond. Als leerkracht moet je blijven leren. Na het behalen van je diploma stopt het niet. Een basisopleiding geeft een goede start, maar we worden met steeds meer onvoorspelbare en complexe problemen geconfronteerd, dit alles in een context van globalisering, digitalisering en individualisering.

Omdat elke school werkt in haar eigen context groeit ook het belang van het informeel leren.”

Zijn formele nascholingen misschien achterhaald?

Marjan: “Het aanbod van nascholingen voor leerkrachten is enorm, maar vaak niet praktisch toepasbaar. Eens in het klaslokaal moet de transfer van het aangeleerde nog gebeuren. Soms lukt dit, maar vaak ook niet. En zo eindigen de gemaakte nota’s samen met de powerpoints in een mooie map op de bovenste plank van je persoonlijke bibliotheek.

Daags nadien vertel je in de leraarskamer over de interessante nascholing. Blijkt dat een collega deze ook gevolgd heeft en hiermee reeds volop aan de slag is gegaan. Zou het nu niet mooi zijn dat deze collega’s eens bij mekaar op bezoek gaan om de theorie in de praktijk te zien?”

Verschillende studies^{2 & 8} tonen aan dat het leren van je collega’s veel efficiënter is dan het formeel leren.

Zo concludeerde onder andere prof. Simon Beusaert van het UCLL dat leren van elkaar drie keer efficiënter werkt dan formeel leren¹.

Betere leerkrachten geven betere leerlingen. Is dat niet waar we allemaal voor gaan?”

Voorwaarden

op vrijwillige basis

in eigen professionele context

met een collega waarmee een vertrouwensband bestaat

een professionele leercultuur met ruimte om te kunnen reflecteren en kennisdelen

feedback kunnen geven en ontvangen

gericht op het verbeteren van de onderwijskwaliteit

fig. 4: Voorwaarden waaraan collegiale visitatie moet voldoen

“Betere leerkrachten geven
betere leerlingen. Is dat niet
waar we allemaal voor gaan?”

Deur toe

Dit klinkt allemaal mooi, maar wat weerhoudt leerkrachten om volop voor collegiale visitatie te gaan?

Marjan: “Wanneer ben jij de laatste keer op klasbezoek geweest bij een collega²? Wanneer is een collega de laatste keer bij jou op bezoek geweest? Bij een snelle rondvraag in onze school lijkt het visiteren bij elkaar nog niet zo sterk ingeburgerd.

Leerkrachten tonen zichzelf niet graag als expert tegenover collega's en gaan zich eerder bescheiden en terughoudend opstellen. Waarom?

In scholen heerst er een cultuur van gelijkheid onder leerkrachten. Ze staan op hetzelfde hiërarchisch niveau. Vanaf het moment dat zij zich profileren als expert in bepaalde materie, kan dit een bedreiging vormen voor de collegiale relaties.

In het eigen klaslokaal werkt de leerkracht volledig autonoom. Van zodra hier een collega binnenstapt kan dit zorgen voor een gevoel van onveiligheid.

Het is dus belangrijk dat er een draagvlak, een bereidheid is tussen leerkrachten onderling om elkaar toe te laten in de klas⁴.”

Deur open

Samengevat, scholen hebben al veel kennis in huis en een kleine mentaliteitswijziging bij de leerkrachten zou al heel wat kunnen oplossen. Heb je enkele tips om met collegiale visitatie aan de slag te gaan?

Marjan: “Om het met de woorden van Prof. Kris Van den Branden (KULeuven) te zeggen: ‘Leraren moeten meer spieken.’

Scholen die collegiale visitatie optimaal inzetten realiseren niet alleen opbrengsten op leraarniveau, maar ook op team- en schoolniveau.

Willen we de deuren in onze klaslokalen open, hou dan zeker rekening met de vier tips.”

The infographic is titled "4 tips" in a red banner at the top. It is divided into four quadrants, each with a tip number in a circle, a title, and a description. Tip 1: "Zorg voor vertrouwen!" with a thumbs-up icon. Tip 2: "Zorg voor een duidelijke focus!" with a checklist icon. Tip 3: "Geef elkaar feedback!" with a star icon. Tip 4: "Maak de nodige tijd vrij!" with a clock icon.

4 tips

TIP 1 *Zorg voor vertrouwen!*
Deuren blijven dicht als er geen onderling professioneel vertrouwen is. Dit hangt voor een groot deel ook samen met de schoolcultuur.

TIP 2 *Zorg voor een duidelijke focus!*
Als je visiteert bij je collega, spreek dan af wat je als kijker uit het lesbezoek wil halen en waarover je collega feedback wil. Gebruik eventueel een kijkwijzer.

TIP 3 *Geef elkaar feedback!*
Ga na de visitatie in gesprek. Dit hoeft geen uur te duren! Benadruk hierbij zeker wat jullie beiden meenemen naar de eigen klaspraktijk en geef elkaar tips!

TIP 4 *Maak de nodige tijd vrij!*
Praktische bezwaren kunnen gefaciliteerd worden: lesvrij maken van de leerkracht die gaat visiteren zou geen probleem mogen zijn in een school waar collegiale visitatie gestimuleerd wordt.

fig. 5: Vier tips om aan de slag te gaan ^{5 & 13}

Ga nieuwe kennis niet te ver zoeken!

Merk je intussen een gedragsverandering in je school? Wordt collegiale visitatie als middel voor informeel leren meer toegepast?

Marjan: “In onze school merk ik alvast dat leerkrachten er nu meer voor open staan dan een aantal jaar terug. Hoewel leerkrachten aangeven zelf nog niet veel te gaan visiteren bij hun collega's, zijn de meesten wel bereid hun deur open te zetten. De schroom om zelf te gaan visiteren lijkt stilaan wat weg te ebben. Zo zijn er dit jaar spontaan een aantal initiatieven rond collegiale visitatie opgestart.

In het kader van de onderwijsvernieuwing in het secundair zijn leerkrachten tweede en derde graad gaan visiteren bij de collega's van het eerste jaar om te zien hoe deze in praktijk werkt.

Daarnaast hebben twee leerkrachten die een nascholing 'flipped learning' volgden hun deuren opengezet voor collega's. Dit bleek een groot succes, zij zagen meteen de transfer van de theorie naar de klaspraktijk.

In een derde project contacteerde ons GOK-team een aantal scholen om tijdens een bezoek hun GOK-werking te leren kennen.”

In het Heilig-Hart&College zijn we al overtuigd, jullie ook?

Bibliografie

- ¹Beusaert, S. (2016, 2 8). Leren van elkaar is efficiënter dan formeel leren. Klasse.
- ²Burgess, S., Rawal, S., & Taylor, E. S. (2019). Teacher peer observation and student test scores: Evidence from a field experiment in English secondary schools. EdWorkingPaper: 19-139.
- ³Leren van je collega's levert veel (meer) op! . (2014, 07 23). Opgehaald van lerendeoverheid.com: www.lerendeoverheid.com
- ⁴März, V., Snauwaert, I., & prof. dr. Kelchtermans, G. (2012). Professionalisering in praktijk. Evaluatie van het professionaliseringsbeleid van basis- en secundaire scholen. Brussel: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming.
- ⁵Ontwikkel je als leraar met peer review. (2019, 7 4). Opgehaald van <https://www.leraar24.nl>: <https://www.leraar24.nl/51054/ontwikkel-je-als-leraar-met-peer-review/>
- ⁶Schets, M. (2018). Welke effecten ervaren beginnende leerkrachten die aan “collegiale visitatie” doen? Halle.
- ⁷Schets, M. (2019). Waarom bij een ander gaan kijken als je zelf zo goed bezig bent? Ontwerp van een traject om van collegiale visitatie een succesverhaal te maken. Halle.
- ⁸Timperley, H. (2010). Using Evidence in the Classroom for Professional Learning. New Zealand: University of Auckland.
- ⁹Van den Branden, K. (2015). Onderwijs voor de 21ste eeuw: een boek voor leerkrachten en ouders. Leuven: ACCO.
- ¹⁰Van den Branden, K. (2019, 12 10). Collegiale visitatie. Leraren moeten meer spieken. Klasse.
- ¹¹van der Donck, C., & van Lanen, B. (2016). Praktijkonderzoek in de school. Bussum: Coutinho.
- ¹²Van Droogenbroeck, F., Lemblé, H., Bongaerts, B., Spruyt, B., Siongers, J., & Kavadias, D. (sd). TALIS 2018 Vlaanderen - Volume I. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- ¹³Yates, G., & Hattie, J. (2015). Leren zichtbaar maken met de kennis over hoe wij leren. Bazalt Educatieve Uitgaven.